

Gwarancje odpowiedzialności penalnej a odpowiedzialność administracyjno-karna

Zarówno Konstytucja, jak i Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka oraz Karta Praw Podstawowych UE posługują się terminem odpowiedzialność karna rozumianym w sposób autonomiczny. Określone w tych aktach prawnych gwarancje dotyczące podstaw odpowiedzialności, jak i zasad postępowania, którego celem jest rozstrzygnięcie tej odpowiedzialności, odnoszą się nie tylko do odpowiedzialności za przestępstwa i przestępstwa skarbowe. Jednym z takich rodzajów odpowiedzialności, który nie został przez prawodawcę formalnie zaklasyfikowany jako odpowiedzialność karna, ale spełnia ukształtowane w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka kryteria oceny tej odpowiedzialności jako szeroko rozumianej odpowiedzialności karnej (penalnej), jest odpowiedzialność określana w literaturze mianem odpowiedzialności administracyjno-karnej. Dotyczy ona zwłaszcza deliktów administracyjnych zagrożonych wysokimi karami pieniężnymi.

Celem badań podjętych w ramach projektu będzie odpowiedź na pytanie, czy i w jakim zakresie zasady stanowiące gwarancje odpowiedzialności penalnej powinny znaleźć zastosowanie w odniesieniu do odpowiedzialności administracyjnej o charakterze penalnym. Przedmiotem prowadzonych badań będą następujące gwarancje: zasada winy, zasada legalności (*nullum crimen sine lege*), prawo do obrony i prawo do sądu. Wybór tych zasad wynika z ich fundamentalnego znaczenia dla kształtu odpowiedzialności penalnej, a jednocześnie z tego, że ich przestrzeganie na gruncie odpowiedzialności za delikty administracyjne jest problematyczne i stanowi przedmiot odmiennych stanowisk.

Przeprowadzone w projekcie badania będą prowadziły do sformułowania standardów dotyczących wymienionych gwarancji w odniesieniu do odpowiedzialności administracyjno-karnej. Następnie dokonana zostanie ocena z ich perspektywy obowiązujących regulacji prawnych dotyczących tej odpowiedzialności, a mianowicie przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego, a także przepisów prawa antymonopolowego, prawa rynku kapitałowego i prawa bankowego. Wyniki tych badań, jak i badań prawno-porównawczych dotyczących rozwiązań prawnych przyjętych w wybranych krajach europejskich w odniesieniu do gwarancji przewidzianych w postępowaniu administracyjno-karnym, stanowiąc będą podstawę do sformułowania postulatów dotyczących ewentualnej zmiany prawa lub określonej wykładni obowiązujących przepisów.

Realizacja opisanego celu wymagała będzie przede wszystkim analizy odpowiednich przepisów Konstytucji, Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka, Karty Praw Podstawowych UE, orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego i trybunałów europejskich, a także wypowiedzi polskiej i zagranicznej nauki prawa. Konieczna będzie również wykładnia wymienionych wcześniej przepisów prawa polskiego oraz prawa obowiązującego w innych państwach europejskich. Służyć temu będzie nie tylko analiza wypowiedzi przedstawicieli nauki, ale także orzecznictwa sądowego.

Powodem podjęcia tej problematyki badawczej jest obserwowany od początku lat 90-tych ubiegłego wieku rozwój odpowiedzialności za delikty administracyjne zagrożone karami pieniężnymi znacznie przekraczającymi maksymalny wymiar kary grzywny przewidzianej w Kodeksie karnym. Do czasu dokonania przez prawodawcę w 2017 r. nowelizacji Kodeksu postępowania administracyjnego i wprowadzenia Działu IVa „Administracyjne kary pieniężne”, w razie braku przepisów odrębnych, postępowanie w przedmiocie tej odpowiedzialności toczyło się na podstawie przepisów, które dotyczyły także innych spraw administracyjnych. Dlatego potrzeba podjęcia badań dotyczących problematyki zakresu gwarancji postępowania penalnego dotyczących tej odpowiedzialności istniała od dawna, ale dokonana przez prawodawcę nowelizacja Kodeksu postępowania administracyjnego stanowiła impuls dla sformułowania opisanego celu badawczego.

Jego realizacja pozwoli zbadać zgodność przyjętych przez prawodawcę rozwiązań prawnych z wymienionymi gwarancjami odpowiedzialności penalnej i sformułować postulaty mające zapewnić zachowanie odpowiedniego poziomu tych gwarancji w postępowaniu administracyjno-karnym.